

Danguolė Melnikienė

Vilniaus universitetas
 Užsienio kalbų institutas
 Universiteto g. 5, Vilnius, LT-2734, Lietuva
 Tel. +370 52 687 275
 El. paštas dang3@takas.lt
 Moksliniai interesai: dvikalbė ir
 vienakalbė metaleksikografija, leksikologija

Matas Geležauskas

Vilniaus universitetas
 Užsienio kalbų institutas
 Universiteto g. 5, Vilnius, LT-2734, Lietuva
 Tel. +370 623 36 887
 El. paštas mgelezauskas@gmail.com
 Moksliniai interesai: etimologija,
 semantika, kalbų genealogija

ISPANIŠKOS KILMĖS SKOLINIŲ ASIMILIACIJA ANGLŲ KALBOJE

Anglų kalbos leksikone skolinių skaičius yra netgi didesnis nei originalios angliškos kilmės žodžių. Intensyvus skolinimosi procesas vyksta jau nuo XI amžiaus, o anglų kalbininkų požiūris į jį keitėsi šimtmečiams bėgant. Lingvistinio purizmo tendencijos užleisdavo vietą liberalesniam požiūriui į skolinius ir atvirkščiai. Šiuo metu skoliniai dažniausiai priimami kaip natūralus kalbos evoliucijos reiškinys. Šiame straipsnyje gilinamasi į žodžių skolinimąsi anglų kalboje, galimas jo priežastis ir pasekmės. Taip pat išsamiau analizuojama pora dešimčių anglų kalbos skolinių, susijusių su maistu, augalais bei gyvūnais, tiesiogiai atėjusių iš ispanų kalbos. Šie žodžiai išrinkti iš trijų bendrųjų ir etimologinių žodynų. Straipsnyje analizuojama minėtų skolinių asimiliacija, t. y. fonetiniai, morfologiniai ir leksiniai pokyčiai, įvykę leksemai perėjus iš vienos kalbos į kitą. Ispaniškos kilmės anglų kalbos skoliniuose labiausiai pastebima fonetinė asimiliacija, taip yra dėl ryškių anglų ir ispanų kalbų garsynų skirtumų. Morfologinė asimiliacija pastebima rečiau, greičiausiai dėl anglų kalbos gramatinės sistemos lankstumo ir gebėjimo priimti svetimas morfologines struktūras. Leksinė asimiliacija pasireiškia tiek reikšmių praplatėjimu, tiek susiaurėjimu ir yra susijusi tiek su kultūriniais skirtumais, tiek su anglų kalbos tendencija paprastėti.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: *ispanų kalbos skoliniai, anglų kalbos leksikonas, asimiliacija.*

1. Įvadinės pastabos

Viename svarbių XX amžiaus lingvistikos tyrimų – monografijoje “La linguistique de signe” (liet. „Ženklo lingvistika“) Josette Rey-Debove skolinius pavadina „leksiniu sąmyšiu“ (pranc. *la perturbation lexicale*). Tačiau mokslininkė anaipol nėra griežta šio „svetimkūnio“ (pranc. *corps étranger*) teisėja. Atlikusi išsamią šio plačiai paplitusio lingvistinio reiškinių analizę, autorė priena prie tokios išvados: „nauji žodžiai, kaip ir nauji dalykai, duoda peno pokyčiams, kurių trokštame. Susiklostęs įprotis [...] leidžia atrasti artimiausiose užsienio kalbose neišsenkamą mums prienamų ir neįprastų žodžių šaltinį“ (Rey-Debove 1998, p. 175).

Vis dėlto derėtų pabrėžti, jog įvairios kalbos nevienodai reaguoja į skolinius. Gausus svetimų žodžių antplūdis neišvengiamai kelia grėsmę toms kalboms, kurių vartotojų skaičius yra negausus, o ekonominis šalies svoris nėra didelis – prie tokių galėtume priskirti lietuvių kalbą. Tačiau didžiosios pasaulio kalbos yra kur kas atviresnės naujiems žodžiams. Pavyzdžiui, anglų kalba, kuri šiuo metu įvardijama kaip didžiausia grėsmė kitoms pasaulio kalboms, pati visada buvo ypač lanksti skolinių atžvilgiu. Negana to, įtaka, kurią jai yra padariusios kitos kalbos, yra tokia didelė, kad, sudėjus visų kalbų skolinius (atėjusius iš daugybės skirtingų kalbų, pradedant ide kalbų šeima, baigiant Azijos kalbomis), darosi akivaizdu, kad skolinių yra daugiau nei senosios anglų kalbos žodžių: „gimtosios kalbos žodžių skaičius mūsų įprastiniuose dideliuose žodynuose yra ypač mažas, o užsienietišų skolinių užfiksuota daug.“ (Sheard 1970, p. 323).

Šio straipsnio tikslas – ištirti ispaniškų skolinius ir jų asimiliacijos ypatumus anglų kalboje. Šio tyrimo objektas – pora dešimčių tiesiogiai iš ispanų į anglų kalbą atėjusių leksemų, įvardijančių maisto produktus, augalus ir gyvūnus. Šie žodžiai išrinkti iš anglų kalbos bendrųjų vienakalbių ir etimologinių žodynų (The Concise Oxford Dictionary of English Etymology, 2003 (toliau tekste CODEE); Merriam-Webster's 11th Collegiate Dictionary, 2003 (toliau tekste MWCD); Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2010 (toliau tekste OALD)). Analizė atlikta naudojant kokybinį tyrimo metodą, aprašant kiekvieno pasiskolinto žodžio įvykusių arba galimą fonetinę, gramatinę bei leksinę asimiliaciją. Tačiau prieš pradedant konkrečių pavyzdžių analizę, svarbu trumpai apžvelgti anglų lingvistų požiūrį į skolinimosi reiškinį ir to požiūrio kaitą įvairiais istorijos laikotarpiais, aptarti bendrąsias skolinimosi priežastis, nurodant pokyčius, kurie įvyksta žodžiu perėjus iš vienos kalbos į kitą.

2. Požiūris į skolinius anglų kalboje

XXI amžiuje anglų kalba skolinių skaičiumi ir atvirumu svetimiems žodžiams lenkia kitas pasaulio kalbas. Johnas Orras, 1948 metais pradėdamas radijo konferenciją „Prancūzų kalbos pėdsakai anglų kalboje“, pastebi: „kiekvienas prancūzas, pradėjęs studijuoti anglų kalbą, iškart atsiduria pažįstamoje aplinkoje: kur buvęs, kur nebuvęs, jis atranda žodžius, kurie jam yra pažįstami, žodžius, kurie iš tiesų yra seni emigrantai, įsikūrę kitoje Lamanšo pusėje ir tapę tikrais Anglijos piliečiais“ (Orr 1948, p. 241). Dėl nuolatinio, nepaliaujamo skolinimosi, Edwardo Seldeno nuomone, jo gimtoji kalba „turi daugiau žodžių nei sąvokų, pustuzinį žodžių tam pačiam dalykui [pavadinti]“ (cit. iš Sheard 1970, p. 320). Toks platus ir turtingas žodynas neabejotinai padidina kalbos lankstumą, tačiau tuo pačiu – ir klaidos tikimybę: „Šio turtingumo pasekmė – kuo didesnis pasirinkimas, tuo labiau rizikuojama suklysti“ (Ojeda, Cecilia 2004).

Nors XXI amžiuje anglų lingvistų požiūris į naujų žodžių atsiradimą ir į skolinius yra ganėtinai liberalus – skolinimasis suvokiamas bei priimamas kaip natūralus reiškinys, kalbos evoliucijos dalis, taip buvo ne visada. Tam tikrais istorijos laikotarpiais Amerikos ir ypač Didžiosios Britanijos lingvistai buvo nusiteikę puristiškai. Vienas iš pagrindinių puristų argumentų buvo toks: „tendencija skolintis [žodžius] išsivystė po normanų invazijos, jos pasekmė – sumažėjęs gebėjimas naudotis [darybine] medžiaga, esančia gimtojoje

kalboje“ (Sheard 1970, p. 328). „Į skolinius buvo žiūrima, kaip į „smukimo“ ir „protinio aptingimo“ ženklus“ (Ojeda, Cecilia 2004). Taip pat galima išvelgti tendenciją, kad iš svetimų kalbų pasiskolintus žodžius dažnai vartojo išimtinai aukštesniam visuomenės sluoksniui priklausantys žmonės, taip siekdami savo socialinį išskirtinumą pabrėžti dar labiau bei galimai sumenkinti tuos, kurie nepajėgūs suprasti pasiskolintos leksikos prasmės, nes nėra susipažinę su atitinkama užsienio kalba.

Taigi šiame straipsnyje, remiantis Roberto Claiborne'o, Johno Sheardo, Juano Ramono Guijarro Ojedos ir Raúlio Ruizo Cecilio darbai, pirmiausia bus trumpai apžvelgta, kaip bėgant amžiams keitėsi anglų kalbos skolinių kiekis, kalbos, iš kurių buvo skolinamasi, ir nusistatymas svetimų leksikono integracijos atžvilgiu.

Senosios anglų kalbos (*Old English*) laikotarpiu (apie 450–1050 (1066)) anglų kalbos žodyną daugiausiai sudarė britiškos ir keltiškos kilmės žodžiai, skolinių iš esmės nebuvo. Manytina, kad tam tikrą įtaką tokios situacijos susiklostymui turėjo tai, kad, iš Britų salų pasitraukus romėnams ir įsitvirtinus anglosaksų civilizacijai (maždaug 5 a. po Kr. vid.), anglų kalba vystėsi gan nepriklausomai, susimaišė su keltišku leksikonu, nutolo nuo savo germaniškų šaknų ir neturėjo itin didelių ryšių su žemyninėmis Europos kalbomis. Pirmoji didelė kitos kalbos įtaka anglų kalbai, kuri paskatino ir pirmąją, turbūt didžiausią, skolinių bangą, be jokios abejonės atėjo kartu su Normanų invazija 1066-ais metais. Kaip pažymi R. Claiborne'as, „normanų invazija suvienijo Angliją taip, kaip joks vietinis karalius, net Didysis Alfredas nesugebėjo, visam laikui įnešė ją [Angliją] į ekonominę ir kultūrinę vakarų Europos orbitą ir įskiepijo gyvybingą prancūzų kalbos atšaką į tvirtas germaniškas anglų kalbos šaknis, tuo būdu išplėsdama jos žodyną tūkstančiais žodžių“ (Claiborne 1990, p. 88). Prancūzų kalbos skoliniai pasirodė anglų kalboje XIII a., išplito ir įsigalėjo XIV a., o šio amžiaus pabaigoje jų skaičius ėmė mažėti. Pastebima, kad skolinių vartojimas, jo dažnumas pastebimai skyrėsi priklausomai nuo socialinio sluoksnio. Seras Valteris Skotas teigia, kad „angliškiesiems *swim, sceap, cyna, calfru*, prie kurių linko valstietija, tapo normaniškaisiais prancūziškaisiais *porc, moton, boef, veel*, patiekiamais ant didikų stalo“ (Claiborne 1990, p. 95)

Viduramžiais ir naujaisiais laikais prie anglų kalbos žodyno plėtos prisidėjo ne tik prancūzų, bet ir kitos – lotynų, švedų, norvegų, olandų, vokiečių, graikų, arabų, persų, ispanų – kalbos. Šiame kontekste ypatingo dėmesio susilaukia lotynų kalba, kurios įtaka tapo ypač pastebima XIII–XIV a., kai į anglų kalbą buvo pradėti versti moksliniai ir teologiniai tekstai. Anglų vertėjai suprato, kad jų gimtosios kalbos žodynas tam tikrose srityse yra itin skurdus ir stokoja lingvistinių priemonių išreikšti filosofines ar abstrakčias idėjas, sąvokas. Paprasčiausias sprendimas buvo tiesiog panaudoti lotynišką žodį iš originalaus teksto (čia dar reiktų prisiminti, kad aprašomuoju laikotarpiu lotynų kalba buvo daug plačiau vartojama nei dabar, ir, nors negalima jos populiarumo bei paplitimo tinkamai palyginti su Romos imperijos laikais, akademinuose ir aukštuomenės sluoksniuose tikrai buvo ne vienas šia kalba mokantis pasakyti bent keliolika rišlių frazių). Dėl šios priežasties tarp 1200-ųjų ir 1400-ųjų metų anglų kalboje atsiranda nemažai lotynų kalbos skolinių.

Iki XVI a. skolinių įtraukimo procesas vyko, galima sakyti, nesąmoningai. Tačiau kartu su Renesansu ir padidėjusiu antikinio mokymo bei literatūros populiarumu, naują, *middle*

english formavimosi etapą pasiekusią anglų kalbą užplūdo antroji lotyniškų skolinių banga, kurią papildė žodžiai iš romanų kalbų, daugiausia iš prancūzų ir italų. Ispanų kalbos įtaka taip pat buvo pastebima, tačiau ji daugiau pasireiškė per prekybinius ryšius bei kolonizacijos procesus, įgavusius pagreitį po didžiųjų geografinių atradimų. Atsilepdami į naujų svetimų žodžių antplūdį, sukilo ir puristai: jie piktinosi, kad anglų kalba taip teršiama ir naujai plintančius žodžius pakrikštijo *raginės rašalinės terminais* (angl. *inkhorn terms*). Jų pagrindinis argumentas – skolinių keistumas, miglotumas. Rogeris Aschamas teigė: „Daugelis anglų rašytojų naudoja keistus, svetimus – lotyniškus, prancūziškus ar itališkus žodžius, kad visus dalykus padarytų tamsius ir sunkius“ (Sheard 1970, p. 250). Dalis puristų bandė sukurti skolinių atitikmenis naudodami gimtosios kalbos morfemas ir žodžių darybos taisykles. „Robert Recorde bandė vartoti *threlike* vietoj *equilateral*, *saywhat* vietoj *definition*, *overreacher* vietoj *hiperbole*“ (Ojeda, Cecilia 2004).

Kita vertus, buvo ir tokių, kuriems žodžių skolinimosi praktika buvo priimtina, jie suvokė nesantys novatoriai: kitos kalbos, pavyzdžiui, graikų ar lotynų, savo žodyną praplėtė tokiu pat būdu. George'as Pettie taip apibendrina žodžių skolinimosi gynėjų poziciją: „Dėl mūsų kalbos barbariškumo, turiu pasakyti, kad daug blogiau yra jiems (prieštarautojams) ir kai kuriems kitiems keistiems asmenims, kurių yra [aplinkui], kurie, jei tik koks žodis yra kilęs iš lotynų kalbos ir žeidžia jų ausis <...>, jie tuoj pat jį paniekina ir pavadina raginės rašalinės terminu. Ir nors aš pats tuos žodžius vartuju kaip galima mažiau, tačiau nežinau jokios priežasties, kodėl neturėčiau jų vartoti ir netgi kritikuoju save, kad jų nevartuju, nes tai iš tiesų yra jau paruoštas būdas praturtinti mūsų kalbą, padaryti ją gausią, tai yra būdas, kuriuo visos kalbos pasinaudojo, kad save praturtintų.“ (Baugh 1990, p. 220)

Toks požiūris palaipsniui įsigalėjo, nepaisant visų puristų protestų ir bandymų skolinius pakeisti naujai sukurtais anglų kalbos žodžiais. Lotyniški skoliniai ir toliau plūdo, daugelis jų būdavo priimami be ilgesnių diskusijų ar svarstymų. Žodyną pildė ne tik lotynų, bet ir kitos kalbos. XVII a. pr. anglų kalboje buvo atsiradę skolinių iš daugiau nei 50 kalbų. Tačiau kartu su nauja skolinių banga, kurioje vyravo prancūziškos kilmės skoliniai, įvykusia tarp 1650-ųjų iki 1800-ųjų metų ir paskatinta padidėjusio prancūzų kalbos prestižo visoje Europoje, vėl sukilo ir puristai. Tai ypač buvo juntama XVIII a. Dafoe pastebi, kad: „Anglo burna pilna pasiskolintų frazių <...> jis visada skolinasi kitų žmonių kalbą“ (Baugh 1990, p. 286). Purizmo tendencijos išliko stiprios ir XIX a. J. Sheardas pastebi, kad: „[purizmo] jausmas buvo toks stiprus, kad bet koks naujas žodis būtinai turėjo būti kruopščiai ir atidžiai išnagrinėtas prieš jį priimant, tad labai daug žodžių, tiek naujų, tiek jau įsitvirtinusių, tapo aštrios kritikos objektu“ (Sheard 1970, p. 312).

Tokį nusistatymą palaikė ir romantizmo filosofija, skatinusi atsigręžti į viduramžius. Jie dažniau vartojo žodžius *foreword* ir *handbōc* nei *preface* ir *manual*. Tačiau J. Sheard pastebi, kad „natūralus kalbos pajautimas dabar priešinosi tokiai žodžių darybai, kadangi prancūzų ir lotynų kalbų įtaka buvo tokia stipri, kad anglų kalba prarado savo ankstesnę savybę sudaryti naujus junginius ir naudotis gimtosios kalbos darybine medžiaga prisitaikant prie naujų sąlygų, taigi į tokius žodžius buvo žiūrima kaip į mechanizmo silpnąsias vietas“ (Sheard 1970, p. 313).

XX a. skolinimasis buvo vertinamas kaip visiškai normalus reiškinys ir, nors nauji žodžiai nebeplūdo į anglų kalbą tokiu greičiu kaip viduramžiais ar renesanso laikotarpiu, pagausėjo skolinių šaltinių, tad dabar dažnai teigiama, kad „anglų kalba yra pasiskolinusi žodžių beveik iš kiekvienos kalbos pasaulyje“ (Ojeda, Cecilia 2004).

Trumpai apibendrinant, galima teigti, kad skoliniai paliko ryškią žymę anglų kalbos istorijoje ir dabar jos žodynas itin turtingas, nors būtent tai kartais gali būti tam tikro miglotumo ir neaiškumo priežastis. Purizmo tendencijos anglų kalboje buvo pastebimos įvairiais istorijos laikotarpiais ir net ir dabar dar yra mokytojų, teikiančių pirmenybę anglosaksiškiems žodžiams. Tačiau, kaip pastebi rašytojas Williamas Hazlittas, „pirmenybę turėtų būti teikiama tinkamiausiam dažnai vartojamam žodžiui, neatsižvelgiant į jo kilmę“ (Ojeda, Cecilia 2004). Reikia nepamiršti, kad ginčai ir diskusijos dėl kalbos „tyrumo“ ar tam tikrų žodžių tinkamumo neturėtų užgniaužti kalbos ir jos natūralios kaitos.

3. Žodžių atsiradimo kitoje kalboje ir įsiliejimo į ją ypatumai

Taigi anglų kalba savo gyvavimo laikotarpiu patyrė gan stiprų kitų pasaulio kalbų poveikį, todėl jos žodyne atsirado tiek daug skolinių. Istorinės tokio žodžių skolinimosi priežastys yra šios: normanų invazija, pradinio anglosaksiškojo leksikono skurdumas, paskatinęs ieškoti būdų greitai praplėsti anglų kalbos žodyną, kad ja būtų galima tinkamai išreikšti idėjas, kurios buvo svarbios tam tikru istorijos periodu, glaudūs ekonominiai ryšiai su Naujuoju Pasauliu, kuris jau anksčiau buvo „prabilęs“ ispaniškai.

Žvelgiant į skolinimąsi iš lingvistinės perspektyvos, būtina nurodyti galimas skolinimosi proceso priežastis ir lingvistinius pokyčius, kurie atsitinka su žodžiais, atėjusiais iš vienos kalbos į kitą. Mokslinėje literatūroje galima pastebėti tendenciją, kad išsamus skolinimosi proceso nagrinėjimas (būtent iš lingvistinės pusės) yra reikalingas: „nors pagrindinės istorinės [žodžių] skolinimosi iš įvairių kalbų prielaidos yra pakankamai nuodugnai iširtos, bet išimtinai lingvistinės [žodžių] skolinimosi priežastys vis dar yra atviros nuodugnesniam tyrinėjimui“ (Ginzburg, Khidekel, Knyazeva, Sankin 1979, p. 164). Nors straipsnyje analizuojami tik skolinimosi ir žodžių asimiliacijos procesai anglų kalboje, nemažai teiginių būtų galima pritaikyti ne vienai pasaulio kalbai.

Kai kurie autoriai pastebi, kad lingvistinių priežasčių žodžių skolinimuisi apskritai nėra: „žodžių kiekiui, kuris gali būti sukurtas bet kurioje kalboje, nėra ribų“ (Katamba 1994, p. 195). Tačiau negalima nepastebėti, kad, atsiradus naujo žodžio poreikiui, neologizmas pakankamai retai kuriamas naudojant gimtosios kalbos elementus. Kaip vieną iš tokios tendencijos priežasčių būtų galima įvardyti atsiradusią būtinybę apibūdinti nepažįstamą ar kultūriškai svetimą objektą ar reiškinį. Tokiu atveju gimtosios kalbos atitinkmuo arba pažodinis vertimas (kalkė) gali būti netinkamas, nes ne iki galo atspindi reikšmę to objekto ar sąvokos, kurią bandoma tuo žodžiu apibrėžti. Praplėsti jau egzistuojančio, artimo verčiamai reikšmei žodžio apibrėžimą dažnai taip pat nėra geras sprendimas, nes tai gali paversti tą žodį ne visai aiškiu, nekonkrečiu, arba atvirkščiai – pernelyg specializuotu, o tada tektų vėl ieškoti naujo žodžio bendresnei reikšmei nusakyti. Taip prieinama prie išvados, kad lengviausias būdas išspręsti naujo žodžio problemą yra tiesiog pasiskolinti

atitinkamą žodį iš to žodžio gimtosios kalbos, kadangi tas žodis buvo konkrečiai sukurtas tam konkrečiam dalykui ar sąvokai apibrėžti, sukurtas atsižvelgiant į kultūrinę aplinką, supantį minėtą daiktą ar sąvoką, kurią siekiama tinkamai pavadinti.

Kitas argumentas, pagrindžiantis žodžio skolinimąsi iš kitos kalbos, yra susijęs su kalbančiojo tapatybe. Tai ypač būdinga žmonėms, kurie geba sklandžiai kalbėti dviem kalbomis. Vartodami savo kalboje svetimos kalbos elementą, jie pabrėžia turį tam tikrą savęs, kaip dvikalbio asmens, suvokimo lygmenį (Katamba 1994, p. 195). Kitas su dvikalbyste ir skoliniais susijęs procesas – „kodų kaita“ (angl. *code switching*), kai kalbantysis to paties pokalbio metu vartoja dvi ar daugiau skirtingų kalbų nuolat jas keisdamas pagal situaciją. Svetimos kalbos žodis, kurį dvikalbiai asmenys tokiose situacijose ima vartoti nuolat, laikui bėgant gali tapti visaverte gimtosios kalbos dalimi (Katamba 1994, p. 196).

Dar viena, dažnai nuvertinama žodžių skolinimosi priežastis – „žmonių noras pasirodyti“ (Katamba 1994, p. 194). Iš tiesų skoliniai, kurie patys savaime turi tam tikrą prestižo atspalvį (pavyzdžiui, anglų kalboje paplitęs prancūziškas žodis *chic* – „stilingas, prabangus“) paprastai kitose kalbose įsitvirtina greičiau vien dėl to, kad žmonėms patinka juos vartoti ir taip galbūt sudaryti didesnės savivertės ar priklausymo aukštesniam socialiniam sluoksniui išpūdį. Prestižo veiksnys gali slypėti ne tik pačiame žodyje, tačiau ir kalboje, iš kurios žodis pasiskolinamas. Stephanas Gramley'us teigia, kad tokiomis galima laikyti vadinamąsias „klasikinio mokymo kalbas“, tokias kaip lotynų ar graikų (Gramley 2001, p. 24). Anglų kalboje tokio prestižinio skolinio pavyzdys galėtų būti žodis *telephone* (iš gr. *tele*, reiškiančio *toli*, *tolimas* ir *phone*, reiškiančio *garsas*, *balsas*). S. Gramley'aus nuomone, tokie polinkiai sukėlė kontraversiškas diskusijas, susijusias su tokiais skoliniais iš vadinamųjų klasikinių kalbų. Viena vertus, jie kalbą praturtina, kita vertus, paverčia tam tikro stiliaus registrus mažiau prieinamus masėms. Tokių skolinių sandara neturi absoliučiai jokio ryšio su gimtojo, šiuo atveju anglosaksiškojo leksikono žodžiais, jų sandara ar reikšmėmis ir eilinis anglakalbis, kuris nėra pakankamai susipažinęs su klasikinėmis kalbomis, neturi kito pasirinkimo kaip tik išmokti, įsiminti naujai atsiradusio žodžio reikšmę, nes jokių natūralių kalbinių asociacijų, kurios kalbančiajam būtų pažįstamos, naujadaras neturi. Kaip tokio žodžio pavyzdį S. Gramley'us pateikia būdvardį *visible* (iš pranc. *visible*, iš lot. *visibilis* – *matomas*). Jis neturi jokios lingvistinės ar morfologinės sąsajos su germanišku anglosaksišku atitikmeniu *see* – *matyti*, ir eiliniam kalbos vartotojui belieka tiesiog įsidėmėti, kad šių dviejų žodžių reikšmės yra artimai susijusios. Tokius žodžius kaip *visible* S. Gramley'us vadina „sunkiais žodžiais“ (Gramley 2001, p. 25). Jis taip pat vartoja ir anksčiau jau minėtą terminą „raginės rašalinės terminai“ (angl. *ink-horn terms*).

Taigi kartais žodžiai pasiskolinami nenorint vartoti gimtosios kalbos atitikmens, nes bijoma, kad tai neatspindės ir neperteiks visos reikšmės, slypinčios už įvardijamo objekto. Tačiau pasitaiko atveju, kai atitikmens naujai pradėtam vartoti žodžiui, tikslaus ar nelabai, gimtojoje kalboje apskritai nėra. Žinoma, visada galima pateikti objekto ar sąvokos apibūdinimą ir greičiausiai kalbantysis bus suprastas, tačiau tai tikrai ne visada ekonomiška ir patogiu. Iš kur vyksta toks skolinimasis „iš reikalo“ dažnai priklauso nuo to, kokiai žodyno kategorijai priskiriamas konkretus žodis. Francis Katamba pastebi, kad skirtingais istorijos laikotarpiais tam tikros tautos ypač pasižymėjo tam tikrose srityse, tokiose kaip karyba,

medicina ar menas, to rezultatas – tos tautos kalboje išsivysto plati ir išbaigta atitinkamos srities terminologija, tad ta sritis pradeda sieti su atitinkama kalba, kuri tampa tos srities ar profesijos *lingua franca* ir pradeda visuotinai vartoti atitinkamos profesijos atstovų. Laikui bėgant *lingua franca* terminai įsilieja į bendrines kalbas ir tampa norminio leksikono dalimi. Kartais tokio tipo skolinimasis vyksta netiesiogiai. Pavyzdžiui, dalis šiuolaikinio mokslo terminų, tokių kaip *alchemija*, *alkoholis* ar *algebra* yra kilę iš arabų kalbos, nes arabai viduramžiais buvo smarkiai pralenkę vakarų pasaulį gamtos mokslų srityje, tad arabų kalba tapo mokslo *lingua franca*, bet įdomu pastebėti, kad anglų kalba neturėjo daug tiesioginių ryšių su arabų kalba. Šiuos žodžius iš arabų kalbos perėmė ispanai, turėję su rytiečiais ypač glaudų ryšį musulmonų užkariavimų laikotarpiu (apie VIII–XV a.). Iš ispanų šiuos žodžius pasiskolino prancūzai, tai galima paaiškinti tuo, kad abi kalbos yra romanų, turi daugybę bendrumų ir nuolat apsikeičia žodžiais. O anglai turėjo labai artimų ryšių su prancūzų kalba po normanų invazijos XI a. (Katamba 1994, p. 196).

Taigi akivaizdu, kad skolinius galima skirstyti į tiesioginius ir netiesioginius. Žodis į kitą kalbą gali patekti tiesiai iš savo gimtosios kalbos, pavyzdžiui, anglų kalboje tokia būtų prancūziška leksema *omelette*, kuri įsitvirtino anglų kalboje beveik visiškai nepasikeitusi nei rašyba, nei tarimu. Kitas pavyzdys – ispaniškas žodis *guerrilla* (partizanas). Tai – tiesioginio skolinimosi atvejai. Anksčiau aptarti arabiški gamtos mokslų terminai yra netiesioginio skolinimosi pavyzdžiai, kai žodis į tam tikrą kalbą patenka ne tiesiai iš savo gimtosios, o iš kokios nors kitos kalbos. Anksčiau minėti arabiškos kilmės žodžiai net perėję per kelias kitas kalbas anglų kalbą pasiekė nežymiai pasikeitę. Tačiau netiesioginiam skolinimuisi dažnai būdingas priešingas reiškinys. Keliaudamas iš kalbos į kalbą žodis keičiasi, yra pritaikomas prie kalbos, į kurią patenka, fonologinės, morfologinės bei fonetinės sistemos (Katamba 1994, p. 192). Tą galima iliustruoti tokiu pavyzdžiu: turkiškas žodis *kahveh* buvo perimtas iš arabų kalbos ir pasikeitė į *kahva*, iš ten žodį pasiskolino olandai, jų kalboje jis pavirto į *koffie* ir galiausiai iš olandų šį žodį pasiskolino anglai, dabar jis vartojamas forma *coffee* – „kava“ (Katamba 1994, p. 191).

Dar vienas skolinių skirstymas, atskiriantis paprastus skolinius ir vadinamąsias kalkes. Visi iki šiol minėti pavyzdžiai – paprasti skoliniai, tai yra žodžiai tiesiogiai arba netiesiogiai perimti iš kitos kalbos ir galimai (nors nebūtinai) fonologiškai ar ortografiškai pakitę. Kalkė – visiškai pažodinis žodžio ar termino išvertimas iš svetimos kalbos ir vartojimas savoje. Anglų kalba, ypač šiais laikais, dažnai yra kalkės šaltinis kitoms kalboms. Pavyzdžiui ispaniškas *fin de semana* – kalkė, kilusi iš angliško *weekend* (liet. *savaitgalis*).

Svarbu prisiminti, kad ne visada skolinį lengva atpažinti kaip kitos kalbos elementą. Dažnai skoliniai taip stipriai susilieja su kalba, į kurią patenka, kad jų „užsienietiškos“ kilmės praktiškai neįmanoma atpažinti be išsamios istorinės analizės. Tai ypač būdinga tais atvejais, kai skolinio gimtoji kalba ir kalba, kuri perima žodį, yra artimai genealogiškai susijusios, pavyzdžiui, anglų ir kitos germanų kalbos, tokios kaip skandinavų, arba kai tarp tų kalbų buvo ilgalaikis ryšys tam tikru istorijos laikotarpiu, kaip, pavyzdžiui, atsitiko su anglų ir prancūzų kalbomis. Svetimo žodžio įsiliejimas į kalbą ir prisitaikymas prie jos gramatinės sistemos kitaip dar vadinamas *asimiliacija*. Galima išskirti tris šio proceso rūšis: *fonetinę*, *gramatinę* ir *leksinę* asimiliaciją.

Fonetinė asimiliacija yra labiausiai pastebima, ji atspindi pasikeitimus žodžio garsinėje formoje ir kirčio perėjimą į kitą skiemenį. Tą nesunkiai galima pastebėti prancūziškos kilmės skoliniuose, nes šioje kalboje kirtis visada yra žodžio gale, o anglų kalboje dažniausias toninis kirtis. Fonetinė asimiliacija dažnai įvyksta iš karto žodžiui iš savosios kalbos patekus į svetimą, bet gali atsirasti ir po ilgesnio laiko tarpo, pavyzdžiui, kai žodis iš aukštesnių socialinių sluoksnių patenka į žemesnius, pradedamas plačiai vartoti paprastų žmonių, kurie nesiekia pasipuikuoti įmantriu žodynu, o jį supaprastinti, padaryti suprantamesnį.

Gramatinė asimiliacija dažniausiai įvyksta iškart po žodžio pasiskolinimo ir dažniausiai turi įtakos žodžių galūnėms, kurios yra panaikinamos ir / arba pakeičiamos angliškomis, kurių yra mažiau, todėl tuo pačiu prarandamos ir kai kurios žodžio formos, ypač tam tikri linksniai. Kaip pavyzdį galima būtų pateikti daiktavardinius skolinius iš rusų kalbos. Joje daiktavardžio linksnių yra šeši, o anglų kalboje – tik du. Likusių formų reikšmė perteikiama pasitelkiant tarnybinius žodžius, o skolinys praranda tam tikras morfologines charakteristikas. Kitais atvejais toks galūnių pakeitimas nesumažina žodžio paradigmos, tiesiog galūnė „anglicizuojama“. Pavyzdžiui, lotyniško žodžio *barbarus* galūnė *-us* buvo pakeista anglų kalbai būdinga galūne *-ous* (*barbarous*). Vis dėlto reiktų nepamiršti, kad dalis skolinių anglų kalboje nepatyrė gramatinės asimiliacijos ir išlaikė originalias galūnes. Tai ypač būdinga lotyniškiems skoliniam, jų vienaskaitos ir daugiskaitos formoms. Pavyzdžiui: *phenomenon* – *phenomena* (Ginzburg et al. 1979, p. 168).

Leksinė asimiliacija dar galima būtų pavadinti **semantine**, nes apibūdina pokyčius, susijusius su žodžio reikšme, jos praplėtimu arba susiaurinimu. Galima rasti daugybę pavyzdžių, kuriais iliustruojami abu atvejai, ir nepanašu, kad būtų aiškus dėsnis, paaiškinantis, kodėl vieni žodžiai, perėję į kitą kalbą, įgauna siauresnę, labiau specifinę reikšmę, o kitų apibrėžimas atvirkščiai – prasiplečia ir padaro žodį universalesniu. Bet kokiu atveju pirminė skolinio reikšmė, kurią jis turėjo savo gimtojoje kalboje, daugiau ar mažiau išlaikoma, nors kartais ji gali tapti antrine. Įdomus to pavyzdys – anglų kalbos žodis *fellow*. Senojoje ir moderniojoje anglų kalboje reiškęs *draugą* ar *bendražygį*, naujausiais laikais dažniau vartojamas kaip formalus malonybinis sinonimas žodžiams *vyras* ar *berniukas* (Ginzburg et al. 1979, p. 169).

Nemaža dalis skolinių yra asimiliavęsi tik vienu ar dviem, o ne visais trimis paminėtais aspektais. Pavyzdžiui, itališkas skolinys *graffiti* jau asimiliavosi fonetiškai, bet jo gramatinė forma visiškai nebūdinga anglų kalbos morfologijai. Tą patį galima būtų pasakyti ir apie ispaniškos kilmės skolinį *aficionado* (liet. *gerbėjas*, *mėgėjas*). Greitesnė ir pilnesnė, visas žodžio charakteristikas apimanti asimiliacija dažniau pasireiškia, kai skolinimosi procesas įvyksta per šnekamąją kalbą, tada žodis greičiau paplinta ir yra vartojamas plačiau bei greičiau „anglicizuojamas“. Skoliniai, atėję per rašytinius šaltinius, asimiliuojasi ne taip sklandžiai ir greitai, o kartais pakitimai apskritai menkai pastebimi. Asimiliacijos lygis taip pat priklauso ir nuo to, kada žodis pateko iš gimtosios kalbos į kitą, kiek ilgai jis yra vartojamas kitoje kalboje. Laikui bėgant žodžiai paprastai asimiliuojasi vis labiau, tai paaiškina, kodėl kai kuriuos pačius seniausius skolinius be išsamios etimologinės ar lingvistinės analizės sunku atpažinti kaip nepriklausančius anglų kalbai. Tačiau, kaip rodo kai kurie anksčiau minėti pavyzdžiai, kai kurie žodžiai nesiasimiluoja net per labai ilgą laiką (Ginzburg et al. 1979, p. 170).

Taigi apibendrinant galima pasakyti, kad didžioji dalis svetimos kalbos žodžių, įsilie-dami į kitą kalbą, asimiliuojasi, t. y., prisitaiko prie jos fonologinės ir gramatinės sistemos. Minėti pokyčiai (vienu ar keliais aspektais) gali įvykti iš karto po pasiskolinimo arba pa-laiptams, per tam tikrą laiką. Leksemų asimiliacijos lygis priklauso nuo skolinio amžiaus (skaičiuojant nuo pasiskolinimo pradžios, ne nuo paties žodžio atsiradimo), jo vartojimo trukmės pasiskolinusioje kalboje ir būdo, kuriuo skolinys į tą kalbą pateko.

4. Ispaniškos kilmės skolinių asimiliacija anglų kalboje

Šiame skirsnyje analizuojamos anglų kalbos leksemos, tiesiogiai atėjusios į anglų kalbą iš ispanų kalbos. Analizė atlikta pasitelkiant kokybinį tyrimo metodą, aprašant kiekvieno pasiskolinto žodžio įvykusią arba galimą fonetinę, gramatinę bei leksinę asimiliaciją. Visi nagrinėjami žodžiai į anglų kalbą pateko iš ispanų kalbos, nors tikroji jų kilmė gali būti ir kita. Visų žodžių etimologija patikslinta trijuose žodynuose (The Concise Oxford Dictio-nary of English Etymology (CODEE); 2003; Merriam-Webster's 11th Collegiate Dictionary (MWCD), 2003; Oxford Advanced Learner's Dictionary (OALD), 2010). Ispaniškų žodžių reikšmės patikslintos Ispanijos Karališkosios Akademijos (RAE) ispanų kalbos interneti-niame žodyne. Žodžių sąrašas pateikiamas abėcėlės tvarka. Pateikiamas angliško žodžio tarimas (britiškas) bei reikšmė, ispaniško kilmės žodžio tarimas ir reikšmė palyginimui, vėliau aprašoma pastebima fonetinė asimiliacija (FA), gramatinė asimiliacija (GA) (dar vadinama morfologine asimiliacija), leksinė asimiliacija (LA) (dar vadinama semantine asimiliacija) arba nurodomas atitinkamos asimiliacijos nebuvimas. Atsižvelgus į tyrimo apimtį, tyrimo metu buvo apsiribota skolinių grupe, įvardijančių maisto produktus, au-galus ir gyvūnus.

Albino /æ'l'binou/ – albinosas. *Arba* – ornamentu puoštas nenudažytas pašto ženklas. Isp. **Albino** – /al'βino/ – albinosas

FA: išlaikytas kirtis, nepakito garsai /l/, /i/ ir /n/. Labiau asimiliuotas tarimo variantas galėtų būti /æ'l' bainou/ su anglišku dvigarsiu /ai/. Toks tarimas labiau paplitęs JAV.

GA: žodžio sandara visiškai nepakito.

LA: išlaikyta originali reikšmė, pridėta nauja, specifškai susijusi su filatelija. Pati reikš-mės koncepcija nepasikeitė, kaip ir bendriniame apibrėžime, atspindi spalvos nebuvimą.

Alligator /'æli, geitər/ – aligatorius, kartais vartojamas kaip bendrinis žodis įvardyti visiems panašioms gyvūnams, pavyzdžiui, kaimanams. *Arba* – žiauninis trupintuvas (ap-aratas naudojamas metalurgijoje). Isp. **El lagarto** /'el la'γarto/ – driežas.

FA: išlaikytas tik garsas /l/. Ispaniškas žymimasis artikelis susiliejo su šaknimi. Kirtis persikėlė į žodžio pradžią.

GA: germanų kalboms nebūdinga galūnė „o“ pavirto į „or“. Visiškai pasikeitė žodžio šaknį sudarančių raidžių išsidėstymas.

LA: išlaikyta originali žodžio reikšmė, pridėta papildoma, paremta vizualiniu aparato panašumu į aligatoriaus žandikaulį.

Alpaca /æɫ'pækə/ – alpaka (į lamą panašus pietų Amerikos gyvūnas) *arba* to gyvūno vilna. Isp. **Alpaca** /al'paka/ – alpaka *arba* alpakos vilna, *arba* iš jos pagamintas drabužis.

FA: išlaikyti visi priebalsiai (/l/, /p/, /k/) visi balsiai pasikeitė (/a/ į /æ/ arba /ə/. Kirtis išlaikytas.

GA: žodžio sandara nepakito.

LA: iš esmės perimta visa originali reikšmė. Derėtų atkreipti dėmesį į vieną nedidelį skirtumą – anglų kalboje šis žodis vartojamas ne kaip bendrinis daiktavardis, reiškiantis iš atitinkamos medžiagos pasiūtą rūbą, bet kaip tokį rūbą apibūdinantis būdvardis (*alpaca coat* – paltas iš alpakos vilnos).

Armadillo /ɑ:mə'dɪləʊ/ – šarvuotis. Isp. Mažybinė forma būdvardžio **Armado** /a'rmaðo/ – ginkluotas.

FA: kaip būdinga britams, priebalsis /r/ netiriamas, vietoj to pailginamas prieš tai esantis balsis /a/. Kitas balsis /a/ pasikeitė į anglišką /ə/. Ispaniškoji priebalsio /d/ versija /ð/ pasikeitė į anglišką variantą /d/. Kirtis pakeitė vietą, galbūt dėl padidėjusio skiemenų skaičiaus.

GA: pasiskolinta ispaniška mažybinė priesaga „illo“, tačiau pakeistas jos tarimas. Ispanų kalboje dvigarsis „ll“ tariamas kaip /j/, bet anglų kalboje – kaip paprasta /l/. Taip pat – būdvardis paverstas daiktavardžiu.

LA: nors pasikeitė kalbos dalis, iš esmės reikšmės koncepcija buvo išlaikyta. Naujai atsiradusiu daiktavardžiu įvardijamas gyvūnas, turintis šarvus.

Avocado /ævə'ka:dəʊ/ – avokadas. Isp. **Aguacate** /aɣwa'kate/ – avokadas *arba* avokado krūmas, *arba* tam tikros formos smaragdus

FA: išlaikytas kirtis ir priebalsis /k/. Ispaniškieji balsiai pasikeitė į angliškus atitikmenis, pirmasis priebalsis /g/ pavirto /v/, priebalsis /t/ suskardėjo, pavirto į /d/. **GA:** negermaniška šaknies morfema „gua“ pasikeitė į „vo“, indėniškos kilmės galūnė „ate“ – į „ado“. Galima būtų iškelti hipotezę, kad įmanoma dar didesnė asimiliacija, nes galūnė „o“ nebūdinga angliškiems žodžiams. Anglų kalbos morfologinei sistemai artimesnė forma galėtų būti **avocade**. Vis dėlto, turint omenyje kalbos kosmopolitiškumą ir gramatinį lankstumą, poreikio tokiam pokyčiui nėra.

LA: žodžio reikšmė susiaurinta, apima tik patį vaisių, o ne jo krūmą. Nunykusią reikšmę apie smaragdą galima būtų paaiškinti spalvos ir formos panašumu. Anglų kalboje tokia asociacija sunkiai įsivaizduojama, nes avokadai čia nėra tokie paplitę.

Chilli /'tʃɪli/ – aitrioji paprika *arba* aitriųjų paprikų ir mėsos troškiny, *arba* aitriųjų paprikų vegetariškas troškiny. Isp. **chile** /'ʃɪle/ – aitrioji paprika *arba* aitriųjų paprikų krūmas.

FA: kirtis ir beveik visa žodžio forma išlaikyta, pasikeitė tik galūnės balsis.

GA: pasikeitė galūnė, šaknies priebalsis „l“ sudvigubėjo, bet galima rasti ir alternatyvų rašybos variantą su viengubu priebalsiu.

LA: išlaikyta originali žodžio reikšmė, taip pat ji praplėsta naudojant metonimiją: pagrindinio patiekalo sudedamosios dalies pavadinimas vartojamas įvardyti visą patiekalą.

Cockroach /'kɒk rəʊtʃ/ – tarakonas. Isp. **Cucaracha** /kuka'ratʃa/ – tarakonas.

FA: išnyko antrasis ir paskutinis balsiai. Galima pastebėti, kad po frikatyvinių priebalsių žodžio pabaigoje anglų kalboje balsių paprastai nebūna. Priebalsiai iš esmės išlaikyti. Priebalsis /r/ patyrė tam tikrus kokybinius pokyčius, nes tikslaus atitikmens ispaniškam garsui angliškoje fonetinėje sistemoje tiesiog nėra. Originalaus kirčio vietoje atsirado antrinis kirtis, o pirminis kirtis persikėlė į žodžio pradžią.

GA: dingo galūnės balsis, atsirado anglų kalboje ypač dažnai pasitaikantis dviraidis „ck“.

LA: išlaikyta pirminė žodžio reikšmė.

Condor 'kɒndɔ:(r) – kondoras *arba* nebenaudojama auksinė 10 pesų vertės moneta Čilėje, *arba* nebenaudojama auksinė 25 sukrė vertės moneta Ekvadore. Isp **Cóndor** /'kondor/ – kondoras *arba* nebenaudojama auksinė 10 pesų vertės moneta Čilėje, *arba* nebenaudojama auksinė 25 sukrė vertės moneta Ekvadore.

FA: išlaikytas kirtis ir beveik visi garsai. Kaip alternatyvus variantas pateikiamas tarimas su priebalsiu /r/ gale, nors britų dialektui tai visiškai nebūdinga.

GA: žodžio forma nepasikeitė.

LA: išlaikytos visos trys originalios reikšmės.

Chocolate /'tʃɒklət/ – šokoladas *arba* šokoladu glaistytas saldainis, *arba* karšto šokolado gėrimas, *arba* tamsiai ruda, šokoladinė spalva. Isp. **Chocolate** /tʃoko'late/ – šokoladas *arba* karšto šokolado gėrimas, *arba* tamsiai ruda, šokoladinė spalva.

FA: vietoj keturių balsių liko tik du, todėl sumažėjo skiemenų skaičius ir kirtis persikėlė į žodžio priekį.

GA: žodžio forma išliko nepakitusi.

LA: išlaikytos pirminės žodžio reikšmės, atsirado viena papildoma, vienas iš daugelio metonimijos anglų kalbos skoliniuose pavyzdžių.

Llama /'la:mə/ – lama *arba* lamos vilna. Isp. **Llama** /'lama/ – lama.

FA: ispaniškas „ll“, tariamas kaip /j/ pavirto paprastu /l/ Kirtis išlaikytas.

GA: žodžio forma išliko nepakitusi.

LA: reikšmė prasiplėtė pasireiškus metonimijai. Gyvūno kailis įvardijamas tiesiog paties gyvūno vardu.

Mosquito /mə'skitəʊ/ *arba* /mɒ'skitəʊ/ – uodas, moskitas *arba* Antrajame pasauliniame kare britų naudotas karinis lėktuvas. Isp. **Mosquito** /mos'kito/ *arba* **mosco** /'mosko/ (derivantas iš **mosca** – musė) – uodas *arba* skėrio lerva.

FA: ispaniški balsiai buvo pakeisti angliškais, kirtis išlaikytas.

GA: buvo pasiskolinta vyriška mažybinė forma, kuri ilgainiui išplito ir ispanų kalboje. **LA:** originali žodžio reikšmė išlaikyta. Pastaba: galima daryti išvadą, kad XVI a. (tokių skolinio atsiradimo anglų kalboje laiką nurodo OALD, MWCD), kai dar nebuvo augalų ir gyvūnų klasifikacijos sistemos, uodai ir musės buvo laikomi to paties gyvūno variacijomis (iš tiesų tai yra skirtingos vabzdžių rūšys), tai paaiškintų bendrą žodžių šaknį „mosc“.

Labai konkretaūs paaiškinimo antrinei anglų kalboje esančiai žodžio reikšmei, susijusiai su lėktuvu, nėra. Karinių lėktuvų modeliams dažnai suteikiami įvairių skraidančių objektų vardai, nebūtinai dėl kokio nors konkretaūs panašumo. Nunykusi reikšmė *skério lerva*, greičiausiai susijusi su vizualiniu dviejų gyvūnų panašumu.

Mustang /'mʌstæŋ/ – nedidelis laukinis arklys, paplitęs Amerikoje. Isp. **Mesteño** /mes'teɲo/ (būdv.) laukinis, neprijaukintas (kalbant apie arklius arba galvijus).

FA: kirtis pakeitė vietą, galbūt dėl skiemenų skaičiaus sumažėjimo. Ispaniškas priebalsis /ɲ/ (tariamasis kaip dvigarsis /nj/), pakeistas anglišką /ŋ/ (tariamasis /nnn/ (tęstinis nosinis garsas). Balsiai pasikeitė į šiek tiek atviresnius.

GA: atsikratyta anglų kalbai nebūdingo „o“ žodžio pabaigoje. Dėl fonetinių pokyčių pasikeitė balsių ir paskutinio priebalsio rašyba. Pakeista ir kalbos dalis (iš būdvardžio į daiktavardį).

LA: reikšmės pagrindas išlaikytas, pakeista tik kalbos dalis, būdvardis sudaiktavardėjo.

Pimento /pɪ'mentəʊ/ saldusis raudonas pipiras *arba* krūmas ant kurio auga tokie pipirai, *arba* ryški raudona spalva. Isp. **Pimiento** /pi'mjento/ – saldusis pipiras *arba* saldžiojo pipiro krūmas.

FA: dvibalsis /je/ pavirto /e/, paskutinysis balsis /o/ pavirto dvibalsiu /əʊ/. Kirtis išlaikytas.

GA: nunyko pusė šaknies dvibalsio, nors kai kur galima rasti alternatyvų rašybos variantą su nepasikeitusiu dvibalsiu „ie“.

LA: įdomus atvejis. Iš pradžių reikšmė susiaurėjo (ispanų kalboje tas pats žodis vartojamas visoms saldžiųjų pipirų rūšims, anglų – tik raudonųjų), vėliau buvo praplėsta (trečioji anglų kalbos reikšmė siejama su vaisiaus ryškia spalva).

Plantain /'plæntɪn/ – plantanas (tropikuose augantis medis, panašus į bananą) *arba* to medžio vaisiai, verdami ir valgomi kaip daržovės, pagrindinis tropinių kraštų maisto produktas. Isp. **Plátano** /'platano/ – plantano medis *arba* to medžio vaisius, *arba* banano medis.

FA: kirtis išlaikytas. Atsirado šaknies priebalsis „n“ žodžio viduryje. Galbūt buvo bandoma priartinti tarimą prie paplitusio angliško žodžio *plant* (augalas). Balsių pokyčiai buvo natūralūs.

GA: jau minėta, kad atsirado papildoma „n“ žodžio viduryje. Galūnėje buvusi „o“, kaip įprasta, nunyko.

LA: plantanas ir bananas – dvi skirtingos augalų rūšys, tačiau ispanų kalboje šiuos augalus įvardijančių žodžių reikšmės yra smarkiai persipynusios, o anglų kalboje jos pakankamai aiškiai atskirtos. Dėl šios priežasties sunku nustatyti, ar išlaikyta pirminė pasiskolinto žodžio reikšmė, ar ji buvo susiaurinta.

Potato /pə'tetəʊ/ – bulvė (tiek krūmas, tiek šakniavaisis). Isp. **Patata** /pa'tata/ – bulvė (tiek krūmas, tiek šakniavaisis) *arba* saldžioji bulvė, batatas.

FA: kirtis išlaikytas. Vidurinis dvigarsis atsirado dėl to, kad yra kirčiuotame skiemenyje. Anglų kalboje kirčiuotų skiemenų pagrindu negali būti trumpasis balsis.

GA: šįkart balsis „o“ atsirado angliško žodžio galūnėje ir pakeitė „a“, šio kitimo priežastis neaiški. Sunku paaiškinti, kodėl pasikeitė pirmasis balsis.

LA: bulvėms giminingus augalus ir šakniagumbius nurodančių žodžių reikšmės ispanų kalboje persipynusios, anglų kalboje skirtumas tarp Europoje įprastų bulvių ir saldžiųjų bulvių yra aiškesnis.

Puma /pju:mə/ – puma. Isp. **Puma** /'puma/ – puma.

FA: balsis /u/ tariamas pagal anglų kalbos taisykles (/ju:/). Kirtis išlaikytas.

GA: žodžio forma nepakito.

LA: žodžio reikšmė nepakito.

Sarsaparilla /,sɑ:rsəpə'rilə/ arba /,sɑ:rsə'rilə/ – sarsaparylius. Vijoklinis šliaužiantis augalas, paplitęs Amerikoje *arba* tokio augalo šaknis, *arba* tos šaknies ekstraktas, *arba* gaivusis gėrimas su tokiu ekstraktu. Isp. **Zarzaparrilla** /θarθapa'riʎa/ – sarsaparyliaus augalas *arba* to augalo ekstraktas, *arba* gaivusis gėrimas, pagardintas to augalo šaknies ekstraktu.

FA: /θ/ pavirtimas į /s/ gali atrodyti truputį keistas, nes garsas /θ/ anglų kalboje plačiai paplitęs. Galima spėti, kad anglakalbiams buvo neįprasta tarti šį garsą du kartus tame pačiame žodyje. Dėl šios priežasties ir dėl žodžio ilgio tarimas pasidaro ganėtinai sudėtingas, greičiausiai jis tiesiog supaprastintas. Paprastumo dėlei greičiausiai atsisakyta ir garso /ʎ/, juolab, kad šis garsas anglų kalboje toli gražu nėra įprastas. Žodžio kirtis išlaikytas.

GA: supaprastinus tarimą ir atsiradus garsui /s/, teko pakeisti ir rašybą, nes šis garsas anglų kalboje raide „z“ nežymimas. Dviguba „r“ anglų kalboje yra itin reta, paprastai nesiasimiliavusiuose skoliniuose, taigi ir šio dviraiddžio rašybą laikui bėgant supaprastėjo. Dviguba „l“, nors ir prarado ispanišką tarimą, išsaugojo originalią rašybą, greičiausiai todėl, kad toks dviraiddis anglų kalboje yra ganėtinai dažnas.

LA: anglų kalboje žodžio reikšmė šiek tiek platesnė, nors papildoma variacija susijusi su tuo pačiu objektu. Galima pastebėti, kad anglų kalbai toks reikšmės išplėtimas ir laisvas metonimijos naudojimas yra gana būdingas.

Tobacco /tə'bækəʊ/ – tabako krūmas *arba* trinti tabako lapai, naudojami cigaretėse, pypkėse, cigaruose *arba* bet koks produktas, į kurio sudėtį įeina tabako lapai, *arba* bet koks tabako krūmui giminingas augalas. Isp. **Tabaco** /ta'βako/ – tabako krūmas *arba* trinti tabako lapai, paruošti vartoti, *arba* produktas, į kurio sudėtį įeina tabako lapai, *arba* cigaras, *arba* ruda spalva, būdinga džiovintiems tabako lapams, *arba* medžių liga, virusas, kamieno vidų paverčiantis dulkėmis.

FA: ispaniškai garsai buvo natūraliai pritaikyti prie angliškos fonetinės sistemos. Kirtis išlaikytas.

GA: pasikeitė pirmasis žodžio balsis. „C“ sudvigubėjimas gan būdingas anglų kalbai, paprastai žodžio viduryje „c“ rašoma viena tik skoliniuose, kurie gramatiškai nesiasimiliavo. Anglų kalbai tokiais atvejais būdingas „c“ sudvigubėjimas arba priebalsio „k“ pridėjimas.

LA: žodžio reikšmė susiaurėjo, nors tabakas ir sudaro didžiąją cigaro dalį, kaip bendrinis daiktavardis šiame kontekste jis nevertojamas. Nebeliko sąsajos su spalva. Taip pat

nepersikėlė reikšmė, susijusi su liga, kilusi greičiausiai iš to, kad minėtas virusas dažniausiai puola būtent tabaką ir jam giminingus augalus.

Tomato /tə' ma: təʊ/ – pomidoro krūmas *arba* pomidoro vaisius. Isp. **Tomate** /to' mate/ pomidoro *krūmas arba* pomidoro vaisius, *arba* pomidorų padažas.

FA: kirtis išlaikytas, balsių pokyčiai natūralūs.

GA: kaip ir su žodžiu *bulvė*, atsiranda anglų kalbai ne itin būdinga galūnė „o“.

LA: reikšmė susiaurėjo. Anglų kalboje minint padažą, uogos pavadinimas vartojamas kaip būdvardis (*tomato sauce*), o ne bendrinis daiktavardis.

Tortilla /tɔ:' ti: ə/ – meksikietiškas paplotėlis iš kukurūzų arba kvietinių miltų, įdarytas mėsa, sūriu ir t. t. *arba* Ispaniškas omletas su bulvėmis. Isp. **Tortilla** /tor'ti' la/ – meksikietiškas paplotėlis iš kukurūzų arba kvietinių miltų, įdarytas mėsa, sūriu ir t. t. *arba* Ispaniškas omletas su bulvėmis.

FA: ispaniškas /j/ pavirto /l/. Kartais originalus ispaniškas tarimas pateikiamas kaip alternatyvus variantas. Kirtis išlaikytas.

GA: žodžio forma nepasikeitė.

LA: galima sakyti, kad anglų kalboje susijungė dvi skirtingos šio žodžio reikšmės. *Tortilla* yra vienas iš daugybės ispaniškų žodžių, kurių reikšmė priklauso nuo to, iš kur yra kilęs kalbantysis. Ispanai, vartodami šitą žodį, visada turės omenyje omletą, o kukurūzų miltų paplotėlius jie vadina *tortilla mexicana*. O Meksikoje – atvirkščiai, paplotėliai vadinami tiesiog *tortilla*, o omletas – *tortilla española*.

Vicuna /vi' ku: nə/ – vikunija (į lamą panašus Pietų Amerikos gyvūnas) *arba* to gyvūno vilna, *arba* iš tokios vilnos pasiūtas darbužis. Isp. **Vicuña** /bi' kuɲa/ – vikunija *arba* vikunijos vilna, *arba* iš tokios vilnos pasiūta medžiaga.

FA: riba tarp garsų /v/ ir /b/ ispanų kalboje gan dažnai neaiški. Šiuo atveju žodžio pradžioje yra garsas, esantis kažkur per vidurį. Skoliniui patekus į anglų kalbą, šis garsas kurį laiką galėjo būti tariamas dvejopai, kol galų gale buvo apsisotą ties vienu variantu. Kitas ispaniškas garsas /ɲ/ anglų kalbai taip pat visiškai svetimas, tačiau ispaniškas tarimo variantas pateikiamas kaip alternatyva ir greičiausiai vartojamas pietiniuose JAV regionuose, kur yra didelės ispanakalbių mažumos. Žodžio kirtis išlaikytas.

GA: kaip ir garsas /ɲ/, taip ir raidė „ñ“ anglų kalbai yra svetima, bet kaip ir originalus šio žodžio tarimas, taip ir originali rašyba pateikiama kaip alternatyva suanglintam variantui.

LA: žodžio reikšmė išliko nepakitusi.

5. Išvados

Ryški fonetinė asimiliacija pastebima visuose nagrinėtuose skoliniuose. Tai nesunkiai paaiškinama, nes anglų ir ispanų kalbų fonetinės sistemos smarkiai skiriasi. Anglų kalboje kur kas daugiau balsių, ispanų kalba šiek tiek turtingesnė priebalsiais. Žodžiui perėjus iš vienos kalbos į kitą, fonetinės asimiliacijos retai kada išvengiama, nes tarti naujus, neįprastus gar-

sus yra gerokai sunkiau nei įsiminti naujo žodžio reikšmę ar rašybą, juolab kad ispaniškų skolinių rašyba glaudžiai susijusi su tarimu ir todėl ją išmokti yra pakankamai lengva.

Gramatinė (arba morfologinė) asimiliacija pasitaiko ne taip dažnai arba yra labai nežymi. Kartais pokyčių rašyboje reikalauja galimai anksčiau įvykusi fonetinė asimiliacija, kaip žodyje *sarsaparilla*, tačiau to negalima būtų įvardyti kaip bendro polinkio. Ispanų abėcėlėje vienintelė raidė „ñ“ yra visiškai svetima anglų kalbai. Dviraidžiai „ch“ ir „ll“ yra labai paplitę, tik nėra vertinami kaip atskiros raidės. Turint omenyje, kad beveik visos raidės yra pažįstamos ir anglų kalba gramatiškai yra ganėtinai lanksti bei nesunkiai perima negermaniškas morfemines konstrukcijas (ypač tai pastebima pastaruosius kelis dešimtmečius, kai kalba tapo pasaulinė. Siekiama ją padaryti kuo suprantamesnę ir prieinamesnę visiems negimtakalbiams), nėra didelio poreikio kardinaliems gramatiniams pokyčiams. Išskirti galima būtų nebent galūnės paskutiniųjų balsių „o“ ir „a“ nnykimą, tačiau taip pat yra užtektinai atvejų, kai šie balsiai išlieka.

Leksinė (arba semantinė) asimiliacija varijuoja. Vienos reikšmės prasiplečia, kitos susiaurėja. Galima būtų įvardyti dvi pagrindines šių procesų priežastis:

- a) kultūriniai ir geografiniai skirtumai. Tam tikros reikšmės (pavyzdžiui, avokado sąsaja su smaragdu) yra kilusios iš aplinkos, kurioje žodis vartojamas. Kitos kalbos geografiniame bei kultūriniame kontekste analogiškos sąsajos neįmanomos, todėl pasirenkamos kitos, artimesnės konkrečiai aplinkai;
- b) plačiai paplitęs metonimijos naudojimas anglų kalboje. Dėl jau minėto poreikio anglų kalbą supaprastinti ir paversti kuo labiau prieinama ir suprantama visam pasauliui, žodžių reikšmės plečiamos ir vietoj galimos kolokacijos (pavyzdžiui, *chocolate candy*) kaip bendrinis žodis vartojamas tik daiktavardis.

Šaltiniai

The Concise Oxford Dictionary of English Etymology, 2003. Oxford: Oxford University Press, *Oxford Advanced Learner's Dictionary* 8th Edition, 2010. Oxford: Oxford University Press, (elektroninė versija).

Merriam-Webster's 11th Collegiate Dictionary, 2003, Merriam-Webster's Incorporated, USA (elektroninė versija).

Diccionario de la Lengua Española 22.ª edición, 2001. Madrid: La Real Academia Española. Prieiga per internetą: <http://www.rae.es/recursos/diccionarios/drae>.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

OJEDA, G. J., R, Cecilia, R., R., 2004. *Attitudes of English people towards lexical borrowing*. Glosas Didacticas. Revista electrónica internacional No 11, <http://www.um.es/glosasdidacticas/doc-es/19guijarro.pdf>

BAUGH, A., C., CABLE, T., 1990. *A History of the English Language*. London, New York: Routledge.

CLAIBORNE, R., 1990. *The Life and Times of the English Language. The history of our Marvellous Native Tongue*. Great Britain: Bloomsbury.

- GRAMLEY, S., 2001. *The Vocabulary of World English*. London: Arnold.
- GRINZBURG, R, KHIDEKEL, S., KNYAZEVA, G., SANKIN, A., 1979. *A Course In Modern English Lexicology*. Moscow: Vysšaja škola.
- KATAMBA, F., 1994. *English Words*. London : Routledge.
- ORR, J., 1948 . L'empreinte du français sur l'anglais. *Le Français Moderne* 16, pp. 241–247.
- SHEARD, J., A., 1970. *The Words We Use*. London: Andre Deutsch.
- REY-DEBOVE, J., 1998. *La linguistique du signe. Une approche sémiotique du langage*. Paris: Arman Collin.

Matas Gelažauskas

Vilniaus universitetas, Lietuva

Moksliniai interesai: etimologija, semantika, kalbų genealogija

Danguolė Melnikienė

Vilniaus universitetas, Lietuva

Moksliniai interesai: Dvikalbė ir vienakalbė metaleksikografija, leksikologija

ISPANIŠKOS KILMĖS SKOLINIŲ ASIMILIACIJA ANGLŲ KALBOJE

Santrauka

Šiame straipsnyje buvo analizuojamas į žodžių skolinimosi reiškinys anglų kalboje, galimos jo priežastys ir pasekmės, išsamiai išnagrinėti anglų kalbos skoliniai, susiję su maistu, augalais bei gyvūnais, kilę iš ispanų kalbos. Išanalizuota dviejų dešimčių skolinių, atrinktų iš trijų bendrųjų ir etimologinių žodynų, asimiliacija, t. y. fonetiniai, morfologiniai ir leksiniai pokyčiai, įvykę žodžiui perėjus iš vienos kalbos į kitą.

Anglų kalbos leksikone yra daugybė skolinių, jų skaičius netgi yra didesnis nei originalios angliškos kilmės žodžių. Intensyvus skolinimosi procesas vyksta jau nuo XI amžiaus ir anglų kalbininkų požiūris į jį keitėsi šimtmečiams bėgant. Lingvistinio purizmo tendencijos užleisdavo vietą liberalesniam požiūriui į skolinis ir atvirkščiai. Šiuo metu skoliniai anglų kalboje dažniausiai priimami kaip visiškai natūralus reiškinys.

Žodžių skolinimasis iš kitų kalbų gali vykti dėl besiskolinančios kalbos pradinio žodyno skurdumo, plačiai paplitusios dvikalbystės ar tam tikro žmonių noro pasipuikuoti vartojant ne tokius tradicinius žodžius, turinčius tam tikrą prestižo atspalvį.

Dažniausiai įsitvirtindamas kitoje kalboje žodis patiria tam tikrus pokyčius, yra pritaikomas prie besiskolinančios kalbos fonetinės bei gramatinės sistemos. Taip pat žodžio reikšmė gali prasiplėsti arba susiaurėti, atsižvelgiant į galimas žodžio sąsajas su jo originalios kalbos arba besiskolinančios kalbos kultūrine aplinka arba polinkiu kalbą supaprastinti, padaryti prieinamesnę.

Ispaniškos kilmės anglų kalbos skoliniuose labiausiai pastebima fonetinė asimiliacija, kuris atsiranda dėl ryškių anglų ir ispanų kalbų garsynų skirtumų. Morfologinė asimiliacija pastebima rečiau, nes anglų kalbos gramatinė sistema lanksti ir geba priimti svetimą morfologines struktūras. Leksinė asimiliacija pasireiškia tiek reikšmių praplatėjimu, tiek susiaurėjimu, ji yra susijusi su kultūriniais skirtumais bei su anglų kalbos polinkiu paprastėti.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: ispanų kalbos skoliniai, anglų kalbos leksikonas, asimiliacija.

Matas Geležauskas

Vilnius University, Lithuania

Research interests: etymology, semantics, linguistic genealogy

Danguolė Melnikienė

Vilnius University, Lithuania

Research interests: monolingual and bilingual metalexicography, lexicology

ASSIMILATION OF SPANISH LOANWORDS IN THE ENGLISH LANGUAGE

Summary

The goal of this paper was to take a deeper look into the phenomenon of word borrowing in English, its possible reasons and consequences, as well as to conduct a more thorough analysis of Spanish borrowings in the English language, specifically those connected with food, animals and plants. The point of view for the analysis was the assimilation of the relevant twenty borrowings collected from three general and etymological dictionaries, i. e. the phonetic, morphological and lexical changes which occur when a word transitions from one language to another.

There is a huge amount of borrowings in the English lexicon; in fact their number exceeds that of the native English words. Intense borrowing has been taking place since the 11th century and the attitude of English linguists towards it changed as centuries went by. Tendencies of linguistic purism gave way to a more liberal approach when it came to borrowings and vice versa. Currently, borrowings in the English language are mostly accepted as a natural linguistic phenomenon.

The borrowing of words from other languages can occur because of the initial lack of lexical richness in the native language, common instances of bilingualism or a certain wish to demonstrate a level of prestige and fanciness by using some less common words.

Usually while acclimating to another language, a word undergoes certain changes, it is adjusted to fit with the phonetic and grammatical system of the accepting language. In addition, the meaning of a word can be expanded or narrowed due to its connection with the cultural background of possibly both the native language of the relevant word and the one that is acquiring it. The tendency to simplify a language and make it more accessible can also be a reason for semantic changes.

In the Spanish borrowings of the English language, the phonetic assimilation is the most noticeable mostly due to significant differences between the phonological systems of both languages. Morphological assimilation is less common mainly as a result of the flexibility of the English morphology and its capability to integrate foreign morphological structures. Lexical assimilation is observed with the meanings being both expanded and narrowed down. This can be attributed to cultural differences as well as to the ongoing tendency to simplify the English language.

KEY WORDS: Spanish loanwords, English lexicon, assimilation.

Įteikta 2014 metų liepos 15 d.